

KÜRESEL FİNANS KRİZİ ve VERGİLENDİRME

Birol UBAY(*)

ÖZET

A.B.D.'de ortaya çıkan mortgage krizi, bu ülkedeki konut ve bankacılık sektöründe büyük hasarlara neden olmuş akabinde büyük kredi kuruluşlarının birer birer batmasına ve işsizliğin artmasına sebebiyet vermiştir. Ancak Amerikan Dolarının küresel sistemde hâkim değişim aracı olma özelliği ve Amerikan ekonomisinin yine küresel sistem içindeki egemen pozisyonu, bu ülkede yaşanan krizin, Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerine sıçramasına ve giderek bir küresel finansal kriz haline dönüşmesine yol açmıştır.

Krizin ortaya çıkışının üzerinden geçen dört yıllık bir süreye rağmen etkileri halen günümüz finans piyasalarında hissedilmektedir. Özellikle, kriz nedeniyle artan işsizlik ve gelir kayıpları, devletlerin öncelikle baş etmeleri gereken zorluklar haline dönüşmüştür. Bu bağlamda, ülke yönetimlerinin sadece finansal piyasaları düzenleyici tedbirleri almaları yeterli olmamakta ayrıca vergilendirme gibi iç politika araçları vasıtasıyla işgücü piyasasına da etki etmeleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mortgage, Finansal Kriz, Vergilendirme

1- GİRİŞ

ABD'de düşük gelirli kişilere ve risk oranı yüksek kişilere verilen sub-prime mortgage[1] kredilerinin geri ödenmesinde yaşanan zorluklar ve bunun akabinde Amerikan konut ve bankacılık sektöründe yaşanan kriz, daha sonra tüm dünyayı saran bir yangın haline gelen küresel finans krizine dönüşmüştür. Özellikle 2008 yılının son aylarında patlak veren küresel finans krizi nedeniyle küresel sistemde yer alan birbirine bağlı ekonomiler büyük hasara uğramıştır. Ülke ekonomilerinde, özellikle ABD,

(*) Gelir Uzmanı

[1] Alomaliye.com, 2008, sub-prime mortgage nedir?

İngiltere ve Avrupa ülkelerinde meydana gelen ciddi kayıplar, kredi kuruluşlarının ve bankaların iflaslarıyla veya devletleştirilmesi ile sonuçlanmış buna bağlı olarak sektör daralmaları ve işsizlik artmaya başlamıştır.

Bu olayların neticesinde krizden en çok etkilenen gelişmiş ekonomiler ve onlara nispeten daha az etkilenen gelişmekte olan ekonomiler henüz sonu görünmeyen bu karanlık tünelden çıkabilmek için çeşitli siyasalar üretmeye ve bunları kendi ekonomik sistemlerine adapte etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda son zamanlarda yeniden yapılandırılması ve işlerliğinin arttırılması planlanan Uluslararası Para Fonu (IMF) kriz yönetiminde yeni uygulamaları devreye sokacak ve bunların ülkesel uygulamalarını koordine edecek bir uluslararası kuruluş olarak ön plana çıkmıştır.

Bu çalışmada 2007 Amerikan mortgage krizi ve bunun tetiklediği küresel finans krizinin yol açtığı durgunluk ve işsizlikle baş etmede IMF gibi uluslararası kuruluşlar yanında vergilendirmenin oynadığı rol üzerinde durulmaktadır.

2- FİNANSALLAŞMA ve GLOBAL FİNANS

Bretton Woods Sisteminin çökmesinden uzun zaman sonra, Uluslararası Politik Ekonomi'nin (UPE)[2] küresel finans üzerine yaptığı çalışmalar; yeni finansal gelişmeleri ve işlemleri sınıflandırmıştır ve analiz etmiştir. Buna göre finansallaşma; güncel finansal toplam ile yeniliklerin ölçeği ve kapsamındaki değişiminin birincil gücü olan günümüz kapitalizminin ve bireylere, şirketlere ve makro ekonomilere giderek daha çok artan şekilde aracılık eden mevcut kapitalist dinamiklerinin bilgilerini sunmaktadır[3]. Finansallaşma, çağdaş kapitalizmi tanımlayan uyumlu bir sistemden ziyade yüksek bir gaye olarak algılanmaktadır. Bu çerçeve finansın nicel çözümlemelerinin olduğu modelleri içerir ve tüm bu çalışmalar finansın, nasıl artan bir şekilde çağdaş, sosyal, politik ve ekonomik hayatın içine gömüldüğünü ile ilgili güçlü kanıtlar sunar[4].

UPE'nin küresel finans üzerine çalışmaları, finansal piyasaların jeopolitik dinamiklerini analiz etmektedir. Bu çalışmalara göre finans; küresel politik ekonominin bütünleyici bir parçası olmasından dolayı önemlidir. Güçlü finans; küresel ekonomik politika içindeki geniş yeni dönem hareketlerinin tanımlayıcı özelliği gibi görünmektedir. Bretton-Woods sonrası dönemde küresel finansın rolünün biçimlendirilmesi hem ulusal hem de küresel bazda genişleyen eşitsizlik ve artan kararsızlık gibi yeni yönetim zorluklarını açığa çıkarmıştır[5].

Bu kavramsallaştırma farkında olmadan, finansı sosyal uygulamadan çıkarmakta ve hükümetleri cezbeden ya da bastıran bir ekonomik güç haline getirmektedir.

2.1- Finans Türleri

Çağdaş dünyada finansın dört ana yönünü izole edebiliriz. Nakit, kredi, yatırım ve spekülasyon. Bu

---

[2] Uluslararası Politik Ekonomi (UPE): The International Political Economy (IPE) 1970'li yılların başında uluslararası ilişkileri ve politik ekonomiyi, sosyal bilimler içinde akademik olarak analiz etmek üzere oluşturulmuş Küresel Politik Ekonomi olarak da bilinen bir disiplindir.

[3] Johnna MONTGOMERIE, 2008, Bridging the Critical Divide: Global Finance, Financialisation and Contemporary Capitalism, Contemporary Politics, Volume 14, Issue 3,s:233-252

[4] a.g.m. s: 235

[5] a.g.m., s: 240

değişik manifestolar kendi kendini tamamlayan özerk piyasa etkileşimlerini temsil etmezler. Aksine bu dört görünüş, yüksek derecede bütünleşmiş ve bağımlıdırlar. Bu farklı finans manifestoları; eleştirisel tahkikatların objelerini ve nesnelerini günümüz finansal piyasalarına uydururlar.

Nakit: Finansın bir yönü nakit ya da paradır. Milli paralarla yapılan ticaret, küresel ticaret sistemini desteklemektedir, çünkü küresel piyasalarda alınıp satılan mallar mutlaka yerel paralarla satın alınırlar. Bundan başka birincil piyasalarda ki direkt ticaret ayrıca ikincil piyasalarda ki paranın değeri üzerinde ki spekülatif hareketler de yerel paralar ile ilgilidir. Döviz kurlarının sabitlenmesi veya dalgalandırılması ile ilgili politika tercihleri ya da güçlü veya zayıf para politikaları kararları, küresel ticareti, gelişimi ve ekonomik büyüme yörüngesini etkiler[6]

Kredi: Finansın diğer bir yönü; kredidir. Krediler; küresel kapitalist sistem içinde sulama sistemleri gibi hareket ederler. Devletler; özel şirketlerin, şirket tahvillerini satarak borçlanmalarına benzer şekilde, devlet tahvillerini satarak kendilerine kredi yaratırlar. Devlet bonoları birçok ülke için birincil kredi kaynağıdır. Bundan dolayı, özelliklede güçlü ülkeler, birincil kredi kaynakları olan tahvil sahiplerinin ilgilerini dikkate almak zorundadırlar. Ayrıca bankalar kredi piyasalarında ana aktörlerdir. Bunlar; hükümetlere, şirketlere, bireylere ve diğer bankalara borç vermek için kredi üretirler. Borçlanma ya da tahvil piyasalarına erişim, risk değerlendirmelerindeki değişiklikler sonucu kısıtlanmıştır. Bunun yanında kredi değerlendirme kuruluşları tarafından yapılan finansal aracılık hizmetinin önemi artmaktadır[7].

Yatırım: Finansın diğer bir yönü; yatırımdır. Hisse senedi piyasaları ya da hisse senetlerinin alınıp satılması, yatırım finansının merkezinde yer alır. Menkul kıymetler borsaları, finans ve firmalar arasında bağlantı noktasıdır. Menkul kıymetler borsasındaki anahtar aktörler; hisse senetlerinin halka arzını üstlenen emeklilik ve yatırım fonları gibi kurumsal yatımcılar yanında yeni hisse senedi ihraç eden ticari veya yatırım bankalarıdır. Son yıllarda meydana gelen önemli mevzuat değişiklikleri ile beraber yeni teknolojilerin açığa çıkması ve kurumsal yatırımcılar içindeki fon yoğunlaşmaları; hisse senedi piyasalarının bir dönüşüm yaşamasına neden olmuştur. Bu dönüşüm, firmaların karlarını arttırmaları ve kazançlarını hissedarlarına dağıtmaları gibi yeni baskılar ortaya çıkarmıştır. Hükümetler benzer baskıları finansal yatırımları çekmek ya da alıkoymak için denemişlerdir. Fabrika inşası gibi doğrudan yabancı yatırım, özellikle gelişmekte olan ülkeler bakımından uzun dönem yatırımların optimal biçimi olarak algılanmıştır.

Ayrıca hisse senedi ve konut piyasalarında, kısa dönemli ve potansiyel olarak spekülatif eğilimli portföy yatırımları vardır. Ülkeler yabancı direkt yatırımı çekmek için; vergi imtiyazları, hazır alt yapılı özel ekonomik bölgeler ve küresel taşıma ağlarına yakınlık sağlarlar. Portföy yatırımlarını çekmek için, ülkeler kendi sermaye hesaplarını, yetki alanlarındaki iç ve dış sermaye akımlarını serbestleştirecek şekilde liberalize ederler[8].

Spekülasyon: Finansın son yönü spekülasyondur. Spekülasyon; fiziksel emtia, hisse senedi veya tahvil, alacaklar, faiz oranları ya da döviz kurları veya tüm piyasa endekslerine dayalı fiyat yapısına

---

[6] Emily Gilbert, Eric Helleiner, 1999, **Nation- States and Money,** The Past, Present and Future of National Currencies, Google e-books. s. 55

[7] MONTGOMERIE**,** 2008, a.g.m., s: 245

[8] MONTGOMERIE, 2008, a.g.m.,s: 250 Emily Gilbert, Eric Helleiner, 1999, Nation- States and Money, The Past, Present and Future of National Currencies, Google e-books. s. 55
MONTGOMERIE, 2008, a.g.m., s: 245
MONTGOMERIE, 2008, a.g.m.,s: 250

sahip finansal enstrümanları kullanmayı içermektedir. Bu piyasaların merkezinde; yetenekleri tanımlamak, hesaplamak ve riskleri satmak vardır. İkincil piyasalar şuanda finansın spekülatif yönü ile donatılmıştır. Taraflar arasındaki anlaşmalar, spor bahislerine benzer şekilde, diğer piyasalarda ki fiyat hareketlenmeleri üzerinedir. İkincil piyasaların geçmişi eskiye dayanmasına rağmen ancak bilgisayarlı işlem platformlarının ortaya çıkması ile beraber ikincil ticaret içinde tüccarların sayısı ve piyasa bollukları katlanarak artmıştır. Uzman yatırımcılar, özellikle yüksek riskli yatırım fonları ve bankalar içindeki uzman ticaret masaları gibi küçük fiyat hareketlenmelerinin olduğu piyasalarda yüksek meblağlar oynayarak kâr elde ederler. A.B.D.'de yaşanan Sub-Prime Mortgage Krizi[9], her ne kadar bu finansal ürünlerin riski finansal sistem boyunca dağıtacağı beklentilerini boşa çıkarmış ve ikincil ticaretin gerçekte yarattığı emsalsiz düzeydeki sistem riskini açığa çıkarmıştır[10].

2.2- Finans İçindeki Dönüşümler

Finansallaşma üzerine yapılan çalışmalar öncelikle finansın kredi ve yatırım yönleri üzerindeki değişimler üzerinde durmaktadırlar. Finans bu yönlerinde meydana gelen değişiklikler, firmalar ve aynı şekilde hane halkı içinde büyük etkileri olan kredi piyasası uygulamalarını temelden değiştirmiştir. Yeni bankacılık uygulamaları perakende ve toptan kredi piyasası uygulamalarını yeni bir evreye sokmuştur. Bankalar; artık kredi ilişkilerinde sadece aracılık eden bir kurum olarak değil, borç ve hisse senedi piyasalarında direkt olarak ticaret yapan ve aracıları ortadan kaldıran aktörler olarak hareket etmektedirler. Bu bağlamda bankalar finansal türev araçları gibi sermeye rezervlerini azaltmak için süreç içinde menkul kıymetleştirme olarak adlandırılan yapısal finansal ürünlerini kullanırlar. Bu şekilde birçok Anglo-Amerikan ve Avrupa bankası küresel holdingler haline gelmişlerdir. Olumlu ekonomik şartlara uygun olarak büyük bankalar artan bir şekilde, şirket birleşmelerini, devir almaları ve borçlanılarak satın almayı teşvik edecek kaldıraçlı krediler sunmuşlardır.

Finansın yatırım yönündeki değişiklikler ise özellikle Anglo-Amerikan piyasalarında finansal piyasalar aktörlerinin, şirketlerin ve hane halklarının stratejilerini yeniden yönlendirmiştir. Büyüyen hisse senedi piyasası uygulamaları; kar payı ödemeleri içeren uzun dönem kazançlarından, kısa dönem kar stratejilerine dayalı hisse senedi fiyatları hareketlerine doğru eğilimin artmasına neden olmuştur.

Ayrıca Anglo-Amerikan işyeri bazlı emeklilik planlarında meydana gelen değişiklikler; finansallaşma sürecini etkilerken, artan borçlanma; yapısal finans ve ikincil piyasalardaki perakende bankacılık yeniliklerine bağlanmıştır. Bu süreç içinde Mortage kredileri ve teminatsız borç verme ölçek ve kapsamı, Anglo- Amerikan hane halkı sektörü boyunca artmıştır[11].

3- KÜRESEL FİNANSIN KÜRESEL KRİZİ TETİKLEME NEDENLERİ

Uluslararası Politika Enstitüsü yazınlarına göre finans ve finansallaşma bazı sorunlar yaratmaktadır.

9 Sub-Prime Mortgage Krizi: Mortgage krizinin en büyük nedeni "Subprime Mortgage" adı verilen mortgage borçlarıdır. Amerika'da toplam pazar payının %15 ini oluşturan bu mortgage kredileri 2007'nin ortalarında toplam ödenmemiş mortgage borçlarının %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır. Bu da piyasada en riskli olarak görünen "subprime" mortgagelardaki ödenmeme durumunun ani artışı anlamına gelmektedir.

10 MONTGOMERIE, 2008, a.g.m.,s: 252

11 John LIPSKY, 2008, The Global Economy and Financial Crisis, IMF, At the UCLA Economic Forecasting Conference, September 24, 2008, s. 1-5

Bu yazınlara göre finans bir sorundur çünkü Jeopolitik durumu etkiler ve finansal yenilikler yerel ve küresel çapta yeni yönetim zorlukları ortaya çıkarır. Örneğin, en yeni finansal liberal akımlar beraberlerinde gelişmekte olan ülkeler için birbirini izleyen finansal krizler ve yeni kısıtlamalar getirmiştir[12].

Finansın, üretimden ayrıştırılması; üretimi, finansal spekülasyonun tatmin edilemez etkilerine karşı savunmasız yapmıştır. Global finansın dengelenmemiş birçok etkisi, üretimi yıkıcıdır.

İkincil piyasalardaki spekülatif hareketlenmeler ve dünya piyasalarının global çapta birbirine bağlı olması neticesinde global finans içindeki olumsuzluklar global krizi tetiklemiştir

3.1- Küresel Finans Krizi

Geçen birkaç yıl, çok önemli ve tahmin edilmesi güç finansal sektör gelişmelerini içermektedir. 2007 yılından buyana Amerikan Subprime Mortgage Piyasasını çevreleyen piyasa karışıklıkları; 2008 yılının ikinci yarısında en büyük Amerikan sigorta şirketlerini büyük oranda ortadan kaldırarak, Amerika tarihinin en büyük iflaslarına sebep olan tarihi bir finans fırtınasına dönüştü. Fannie Mae ve Freddie Mac gibi iki büyük mortgage devinin de bu fırtınaya karışmasından sonra Amerikan hükümet yetkilileri büyük ölçüde mortgage bağlantılı teminatları ve bir yıl garantili yatırım fonlarını satın almayı da içeren geniş piyasa aksamalarının önünü kesmeye yönelik eylem paketini açıkladılar. En son olarak, en büyük iki özerk yatırım bankası da kendilerini banka holding şirketlerine dönüştüreceklerini ilan ettiler. Böylece gözümüzün önünde, finansal tektonik zeminler kayarak; 2007 yılının ortalarında finansal devler olarak görülen büyük yatırım bankalarının yüksek karlarını kırparak, bir kurumsal yapıyı yok ettiler. Diğer ülkeler de her ne kadar A. B.D 'de görülen ölçekte olmasa da, kendi finansal sistemlerinde ciddi karışıklar yaşadılar[13].

3.2- Küresel Konjektür

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler aynı yönde ilerlemektedir yani büyüme yavaşlamıştır ve daha önceki büyüme hedeflerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu küresel hareketlilikte göze çarpan düşüşte; durgunluk yaşayan ya da potansiyellerinin çok altında bir büyüme ile karşılaşan gelişmiş ekonomiler ilk sırayı almaktadır.

A.B.D'deki düşüşün merkezinde konut ve kredi piyasaları yer almaktadır. Ancak büyümede ki yavaşlama, dayanıksız iş ve tüketici hassasiyetleri, ticari kayıplar, yetersiz ortak ülke büyümeleri, güçlü kambiyo ve sıkı kredi şartları arasında düşüş Avrupa ve Japonya'ya da yayıldı.

Bununla beraber, gelişen ekonomilerde yerel taleplerin gücünü yansıtan ve yüksek trendler yakalayan büyümeler olsa da, finansal hareketlilik bu ekonomilerde de hız kesmiştir[14].

3.3- Riskler ve Siyasal Zorluklar

Devam eden finansal sıkıntı ve azalan ekonomik faaliyetler arasındaki potansiyel negatif geri besleme döngüsü kapsayıcı riskler ortaya çıkarmaktadır. Likidite sıkıntısını azaltma amaçlı agresif politik hareketlere ve sistemli olayların önlenmesine rağmen piyasalar ciddi stres altında kalmıştır. Burada

---

[12] LIPSKY, 2008, a.g.m. s: 3

[13] LIPSKY, 2008, a.g.m. s: 4

[14] Olivier BLANCHARD, 2008, Cracks İn The System IMF, Finance and Devolopment Magazine, December 2008

aslı amaç; yükselen zararları, artan sermaye güçlüklerini ve ciddi kredi kasılmalarını yansıtan bütçe tablolarını değiştirmektir.

Yüksek mal fiyatları, ABD ve birçok gelişmiş ekonomiyi etkileyen konut sektöründeki düşüş ve finans krizi şokların birleşmesi, politika üretmeyi daha da zor hale getirmiştir. Finansal krizin kalıcı bazda çözümü; bir dizi yaratıcı politik çözümler gerektirmektedir. Finansal sistemin restore edilmesi için yapılması gereken başlıca işler; yeterli likidite provizyonunu sigorta etmek, hasar görmüş bilançoları tamir etmek ve ihtiyaç duyulan yerde sermayeyi yeniden oluşturmaktır. Finansal sektörün muhtemelen çok büyümesi bu politika seçeneklerini birçok piyasada uygulamayı zorlaştıran bir unsurdur. Böylece sektörü onarıcı iyileştirmeler daha fazla konsolidasyon içerecektir. Gerçek olan şudur ki; krizden etkilenen tüm kurumlar kurtarılamaz. Politik tercihlere yönelik toplantılarda; para ve bütçe politikaları tartışılacaktır ama açıkçası bu tek başına dengeli büyümeyi restore etme hedefine ulaşmada yeterli olmayacaktır[15].

3.4- Küresel Finans Krizinin Değerlendirmesi

Dünya son atmış yıl içerisindeki en kötü krizle karşı karşıya kalmıştır. 2000 yılının ortalarından itibaren lider çevresel yatırımcılar, firmalar ve tüketiciler sürekliliği olan parlak bir gelecek hayal ederken, meydana gelebilecek riskleri göz ardı etmişlerdir. Konut ve diğer varlık fiyatları aniden artmış, riskli varlıklar yaratılmıştır ve neredeyse risksiz olarak satılmıştır ve trend buna bağlı olarak yükselmiştir. Geçen yıldan itibaren ev fiyatlarının alt üst olması ve sub-prime mortgage kredilerinin ve teminatların bozulması, kriz için ortamı hazırlamıştır. Hızlı küresel entegrasyon ve finansal kuruluşlar arasındaki derin ve karmaşık ilişkiler bağlamında; kriz, hızla varlıklar, piyasalar ve ekonomiler boyunca hareket etmiştir.

Bugün ne durumda olunduğuna bakıldığında; bir iyi birde kötü bir haberle karşılaşılır. İyi olan haber; 2008 yılının Ekim ayında finansal sistem içindeki bir patlama ile karşı karşıya kalınmıştır ve başlıca gelişmiş ekonomiler problemlerle baş edebilmek için birbirleriyle uyumlu bir dizi tedbirler açıklamışlardır. Likidite provizyonunun devamının yanı sıra hükümetler başlattıkları programlarla; kötü durumdaki varlıkları almaya, finansal kurumları yeniden sermayeye çevirmeye, kapsamlı garantiler sağlamaya başlamışlardır. Birçok karmaşık tedbirin uygulamaya konulmasına rağmen gerçek olan şudur ki bu uygulamalar mükemmellikten uzaktırlar. Buna rağmen Finansal piyasalardan gelen olumlu sinyaller sürecin devam ettiği yönündedir ancak zaferi açıklamak için henüz çok erkendir.

Kötü olan haber ise; gelişmiş ülkelerdeki politika yapıcıları krizle baş edebilmek için uygun tedbirler almış olsa da, kriz reel ekonomi üzerinde daha keskin ve derin etkiler göstermeye başlamıştır. Finansal sistemdeki risk algılamalarının değişmesi ile birlikte hane halklarına ve firmalara, finansal kurumlar tarafından daha pahalı krediler transfer edilmeye başlanılmıştır. Daha da önemlisi tüm dünya boyunca tüketiciler ve firmalar piyasalara olan güvenlerini kaybetmişlerdir. 1930'lardaki deneyimlere benzer uzun ve derin durgunluk korkusu; iş güvenliği, tasarruflar ve kredilerle ilgili endişelere neden olmuştur. Sonuç olarak, tüketici harcamaları düşmüş, iş yatırımları çökmüş ve işsizlik hızla artmıştır.

3.5- Finansal Krizin Çözümünde IMF'nin Potansiyel Rolü

Kriz, tüm dünyanın küresel olarak birbirine bağlı olduğunu ve sistemin bir yerindeki çatlağın tüm

[15] BLANCHARD, 2008, a.g.m.,s: 2

sistemin işleyişini etkilediğini göstermiştir. Nitekim Amerika'da başlayan kriz bu sistem sayesinde tüm dünyaya yayılmıştır. Hükümetler ve ulusal politika yapıcıları sadece kendi ülkelerindeki çözmeye çalışmakla başarılı olamazlar çünkü ne olduğu sadece onların ülkelerindeki düzene değil diğer ülkelerin düzenleyici yapılarına da bağlıdır.

Bu bağlamda tüm sistemde meydana gelebilecek sistematik riskleri takip etmek gerekmektedir. IMF bu işi yapacak ekiple donatılmıştır. Bunu yaparken merkez bankaları ve diğer uluslararası organizasyonlarla işbirliği yapar. IMF'ye yüklenen görev küresel gözetim rolüdür.

Bu kriz ayrıca, uluslararası likidite provizyonuna ihtiyacı açığa çıkarmıştır. Güncel kriz boyunca ülkeler ikili swap anlaşmaları ile bu sorunu çözmeye çalışmaktadırlar. Ancak daha ileride global likidite provizyonu; IMF temelli kısa dönem likidite kuruluşlarına dayanan, artan kaynaklarla geliştirilecek ya da IMF, diğer üye ülkeler ve borç veren resmi kuruluşlarca eş finansman yoluyla sağlanan likidite provizyonlarının oluşturduğu çok taraflı yapı tarafından kurulacaktır[16].

Sonuç olarak, kriz açık hale getirmiştir ki; geniş ve istikrarsız sermaye akımları dünyasında, ülkeler, krizde IMF'nin sağladığından daha geniş olan fon havuzlarına erişmeye eskisinden daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Fonlar için kaynakları arttırmak bundan dolayı önemlidir.

4- VERGİLENDİRMENİN İŞSİZLİĞİ ve KRİZİ ÖNLEMEDEKİ ROLÜ

2008 yılından itibaren, OECD bölgesinde işsizlik oranı % 6,1'den 2011 yılına gelindiğinde % 8,2'ye yükselmiştir. Hükümetler, istihdamı arttırmanın yollarını ararken, bir yandan da krizin mirası olan geniş bütçe açıkları ile mücadele etmek zorundadırlar. Vergi reformları, bu dengeleme hareketlerinde önemli bir rol oynamaktadırlar[17].

Vergiler, işgücü piyasasına her iki yönüyle birden etki eder. Vergiler, işverenlerin yeni işçileri işe alma konusundaki cesaretlerini kırarken, mevcut işçilerin daha uzun ve ağır çalışmalarına neden olur.

Vergilendirmedeki değişikliklere en fazla duyarlı kesim olan işçi ve işverenleri hedefleyen reformlar ile istihdamda elde edilecek kazanımlar daha belirgin olacaktır. Dahası, bu değişikliklerden kaynaklanan gelir kayıpları, asgari düzeyde tutulacaktır.

Peki, hangi reformlar istihdama yardımcı olacaktır? Bir seçenek; işveren vergilerini – işveren sosyal güvenlik katkı payları ve istihdam vergisi- azaltmaktır. Böylece işçi çalıştırmanın maliyeti azaltılacaktır. Bu özellikle hem yüksek emek vergileri olan hem de bazı düşük vasıflı işçiler haricinde işgücü piyasasında asgari ücret düzeyi riski yaratan ülkeler için faydalı olabilir. Vergi indirimleri, ülkeler krizden tam olarak etkilenmiş olsa bile, işsizlikte potansiyel olarak sürekli bir azalma meydana getirir[18].

Politika yapıcıları; eğer işletmelerin krizden en çok etkilenen genç ve uzun dönem işsizleri işe almalarını hedefliyorlarsa, bu indirimlerden ekstra etkilenirler. Bu şekilde, politika yapıcılar, beceri seviyelerinin devamını ve işsizliğin yapısal ve baş edilmesi zor bir hale gelmesini önlemeye yardım ederler. Aslında, Finlandiya, Fransa, Macaristan, İrlanda, Portekiz ve Türkiye'yi içeren birkaç ülke, krize karşılık olarak hedeflenmiş indirimler uygulamaktadır. Bu arada, 14 OECD ülkesi, hâlihazırda düşük vasıflı işçiler bakımından, işveren vergi indirimlerini hedeflemişlerdir. Bu tür çabalardan elde edilen kanıtlar, hedeflenmiş işveren vergi indirimlerinin istihdamı arttırdığını göstermektedir.

---

[16] BLANCHARD, 2008, a.g.e. s. 3

[17] Alastair THOMAS, 2012, How tax can tackle the jobs crisis, OECD Observer, s.1-5

[18] THOMAS, 2012, a.g.m. s. 3

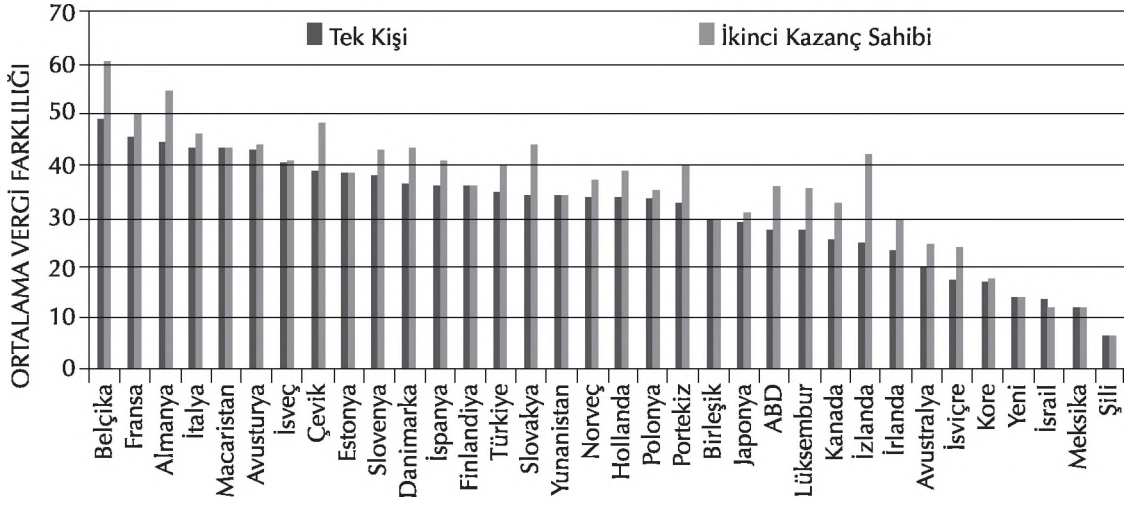
Bu değişikliklerin sorunu, idari açıdan karmaşık olması ve mükelleflere, örneğin, eski işçileri çıkartıp yenilerini almak yoluyla sistemle oynama fırsatı vermesidir. Bu tür teşvikler yapılandırılırken oldukça özenli davranılmalıdır. Mesela Kore'nin uyguladığı gibi geçici düşüşler, toplam işgücü sayısıyla veya toplam maaş bordrosuyla ilişkilendirilebilir. Genel kabul gören kural bunların basit tutulmasıdır; daha karmaşık indirimlere, işletmeler daha az karşılık verecektir[19].

Hedeflenmiş vergi reformları ayrıca, iş arayan işsizlere ve hâlihazırda para kazanmak için uzun ve ağır işlerde çalışanlara teşvikler sağlamaktadır. Bu gibi vergi değişikliklerine en fazla duyarlı kişiler; düşük gelirli işçiler, yaşlı insanlar, genel olarak kadınlardır.

Düşük gelirli işçilere baktığımızda; bu tür gruplara uygulanacak iş teşvikleri çeşitli yollarla arttırılabilir. Örneğin; vergiden muaf yardımlar uygulanabilir veya arttırılabilir ya da gelir vergisi ve sosyal güvenlik katkı payı oranları ve/veya vergilendirme eşikleri değiştirilebilir. Bununla birlikte, bu reformlar, eğer yüksek gelir grubunun faydalanmasına yönelik olarak da uygulanacaksa, maliyetli olacaktır. Sıklıkla nakit olarak ödenen, işe bağlı vergi kredileri, hem iş teşviklerini arttırmak hem de fakirliği azaltmakta giderek popüler olmaya başlamıştır. Bu teşvikler ayrıca gelir kayıplarını kısıtlamayı da hedeflemektedirler. Çalışmalar, bu vergi kredilerinin özellikle çocuğunu yalnız başına büyüten anne veya babaların içinde olduğu düşük gelirli işçilerin katılımını arttırdığını göstermektedir. Hiç de şaşılmayacak şekilde 17 OECD ülkesi bu tür önlemleri uygulamaya koymuştur. Ancak, gene dikkat edilmesi gereken bir konu, çalışmalar gelir göstergesi yüksek olanlar için bu vergi kredilerinin geri çekilmesinin, bazı orta ve yüksek gelir sahiplerince, çalışan iş saatlerinin azaltılmasına neden olduğunu göstermektedir.

Yaşlı işçiler için, birçok vergi sistemi, kazanılmış geliri emeklilik gelirine göre daha ağır vergilendirmektedir. Bu durum yaşlı insanların emeklilik aylığına hak kazandıktan sonra çalışmaya devam etme yönündeki cesaretlerini kırmaktadır.

İkinci kazanç sahipleri sıklıkla daha yüksek vergi ile yüzleşmektedir.

Kaynak: Taxation and Employment OECD

[19] OECD (2011), Taxation and Employment, OECD Tax Policy Studies, No. 21, Paris.

Bu problemi tespit etmek için; politika yapıcılar emeklilikten ziyade yaşa dayanan özel vergi indirimleri sağlamayı değerlendirmelidirler. Yaşlı işçiler üzerindeki sosyal güvenlik yükleri azaltılarak emeklilik gelirleri ile uygun hale getirilebilir. Ülkeler daha da ileri gidebilir ve aktif olarak yaşlı işçileri hedefleyen işe bağlı vergi kredileri yolu ile onların işlerini korumalarını cesaretlendirebilirler. Avustralya ve Hollanda gibi bazı ülkeler hali hazırda bunu uygulamaktadırlar.

İkinci gelir sahipleri için, birçok vergi sisteminin temel yapısı, tek gelir sahiplerine göre daha büyük caydırıcılıklar ortaya koymaktadır. Örneğin; aileye dayalı vergilendirme ve bağımlı eş vergi kredileri ve yardımları, ikinci gelir sahiplerinin, tek gelir sahiplerine göre daha yüksek vergi ödemelerine ve daha marjinal vergi oranları ile yüzleşmelerine sebep olmaktadır. Aileye dayalı vergilendirmeye göre, ikinci kazanç sahiplerinin geliri, ana kazanç sahibinin gelirine eklenir. İkinci kazanç sahibi düşük gelir elde etse bile, bu durum onu artan oranlı gelir vergisi sisteminde yüksek dilimlere taşır ve üst vergi oranlarından gelir vergisi ödemesine neden olabilir[20].

Aileye dayalı vergilendirmeden bireysel vergilendirmeye geçiş ve bağımlı eş yardımlarının kaldırılması, hükümetler için, eğer bir gelir kaybı olursa ikinci kazanç sahibi teşviklerini asgari düzeyde tutup geliştirmeleri için kolay kazanç sağlamıştır. Hiç de şaşılmayacak şekilde son 30 yılı aşkın bir süredir, bireysel vergilendirmeye doğru OECD bölgesinde güçlü bir eğilim bulunmaktadır. Bununla birlikte, 11 OECD ülkesi halen aileye dayalı vergilendirmenin bazı biçimlerini uygulamaktadır.

Politikaların, aileye dayalı vergilendirmeyi kaldırmayı ret ettiği yerlerde, bağımsız yardımlar veya işe bağlı vergi kredileri, ikinci kazanç sahipleri için mevcut düzenlemeleri desteklemektedirler. Aslında, bu seçenekler, ikinci kazanç sahipleri için aileye dayanan vergilendirme gibi caydırıcılıklar yaratan aile gelirine dayanan yardımlar hedefleyen, bireysel temelli vergilendirmeye sahip ülkelerde uygulanmaktadır.

En nihayetinde hükümetler vergi gelirlerine ihtiyaç duymaktadırlar ve bu hedeflenen vergi reformları, önceden belirlenmiş gelirler bakımından bir maliyet ortaya çıkarmaktadır. Hükümetlerin görevi, bu gibi reformların ortaya çıkaracağı potansiyel emek kazançlarına karşın acil gelir ihtiyaçlarını değerlendirmektir.

5- SONUÇ

2007 yılında A.B.D.'de ortaya çıkan mortgage krizi, bu ülkedeki konut ve bankacılık sektöründe büyük hasarlara neden olmuş akabinde büyük kredi kuruluşlarının birer birer batmasına ve işsizliğin artmasına sebebiyet vermiştir. Ancak Amerikan Dolarının küresel sistemde hâkim değişim aracı olma özelliği ve Amerikan ekonomisinin yine küresel sistem içindeki egemen pozisyonu, bu ülkede yaşanan krizin, Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerine sıçramasına ve giderek bir küresel finansal kriz haline dönüşmesine yol açmıştır.

Dünya borsalarında yaşanan karışıklıklar ve hızlı değer düşüşleri, geniş çaplı bir zarara yol açmıştır. Bu durum ülkelerin acil eylem planları üretmelerine ve bunları ivedilikle faaliyete geçirmelerine neden olmuştur. Batmakta olan banka ve kredi kuruluşlarına devlet yardımı ya da direk devletleştirme gibi kapitalist sistemin serbest rekabet mantığına aykırı önlemler uygulamaya geçirilmiştir. Ancak bunlar bile yayılan yangının önlenmesine yardım etmemiş sadece süreci yavaşlatmıştır.

[20] THOMAS, 2012, a.g.m. s. 5

Ancak ortada tespit edilmesi gereken büyük bir sorun vardır. Bu finansal kriz, bize küreselleşmiş bir dünyanın, sağlayacağı yararların yanında nasıl büyük riskler de taşıdığını göstermiştir. Bu yüzden öncelikle çözülmesi gereken sorun, küresel sistemin krizlere neden olan açıklarının kapatılması ya da asgari düzeye indirgenmesidir. Bunun için ülkeler, uluslararası örgütler ve hatta uluslararası şirketler birlikte çalışmalı ve küresel sistemin işleyişini düzenleyecek küresel çaptaki düzenleyici sistemleri oluşturmalıdırlar. Böylelikle yeni krizler önlenebilir ya da oluşabilecek zararlar minimum hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

• **Alomaliye.com, 2008,** sub-prime mortgage nedir? http://www.alomaliye.com/2008/abdulkadir_gulsen_subprime.htm

• **Blanchard, Olivier** 2008, Cracks İn The System IMF Finance and Devolopment Magazine, http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2008/12/blanchard.htm

GILBERT, Emily ve HELLEINER, Eric, 1999, **Nation- States and Money,** The Past, Present and Future of National Currencies, Google e-books.

• **LIPSKY, John,** 2008, The Global Economy and Financial Crisis, IMF, At the UCLA Economic Forecasting Conference, September 24

• OECD, 2011, Taxation and Employment, OECD Tax Policy Studies, No. 21, Paris.

• **MONTGOMERIE, Johnna,** 2008, Bridging the Critical Divide: Global Finance, Financialisation and Contemporary Capitalism, Contemporary Politics, Volume 14, Issue 3

• **THOMAS, Alastair**, 2012, How tax can tackle the jobs crisis, OECD Observer